Panait Istrati
Pagini Autobiografice
Primii Pasi Spre Lupta

NEMURIRE

Acum doisprezece ani luam vaporul „Arcadia” de la Alexandria (Egipt) ca să mă duc în Grecia. Era pe vremea războiului italo-turc. Dardanelele se închiseseră şi din cauza asta se spunea că un bun prieten al meu, grav bolnav pe unul dintre vasele româneşti, nu putuse să intre în ţară, se prăpădea prin spitalurile din Pireu ori Atena[1]..

Pe drum fac cunoştinţa unui peruvian, un mulatru cu înfăţişare de sportman. Petrecea, în chip familial', cu călătorii de la clasa întîi şi a doua, făcînd pe punte tot soiul de exhibiţiuni gimnastice, dar sfîrşea regulat cu o mică chetă, care avea mai curînd o semnificaţie hazlie. Aparte însă, el îmi mărturisea că n-avea un ban şi că voiaja fără cabină,.,pe-punte”, ca şi mine.

Vorbeam italieneşte. Il chema Domenico. De statură mijlocie, corp splendid, faţă muşchiuloasă, ochi de drac. Am devenit repede prieteni şi am aflat astfel că era profesor de atletică şi pungaş de buzunare internaţional. De prima meserie m-am încredinţat cu ochii mei; era reală. Pe a doua, mi-a afirmat-o el însuşi. Era şi ea reală, căci pariind cu el că nu va putea să-mi şterpelească portofelul, mi l-a şterpelit de trei ori, în cele trei zile cît a durat călătoria. I-am acordat toată admiraţia mea.

- Da, făcu el ca încheiere: sunt capabil, dar nu-mi pun libertatea în joc decît la mare ananghie. Pînă azi, poliţia nu mă cunoaşte încă!...

La Pireu, debarcînd, mă întrebă ce fac, ce rost am. îi spun:

- Caut un prieten bolnav, poate muribund. Vreau să-i viu în ajutor.

- Frumos! exclamă el. Tu trebuie să fii un om de treabă. Şi eu simt om de treabă. Hai să căutăm împreună pe amicul tău: dacă e la aman, dau o lovitură de *maestro şi-i* vărs toţi banii. Pe urmă, vom vedea. Sper să găsesc ceva angajamente pe-aci. Tu ştii greceşte. Eu nu ştiu. Poate să te utilizez...

- Dar să nu mă „utilizezi” la meseria a doua! făcui eu speriat.

Mulatrul rînji:

- Nu fac asemenea *afaceri* decît singur... Şi nici într-un caz cu ageamii ca tine!...

Timp de două zile am răscolit toate spitalurile din Pireu şi Atena: nicăieri numele prietenului meu nu fu găsit înscris într-un registru. Ştirea fusese, deci, un zvon. Amicul reuşise să intre în ţară înainte

---

1 Ştefan Gheorghiu, cu care petrecuse, la Alexandria, iarna lui 1912, venit să-şi îngrijească sănătatea şi care se înapoiase acasă, din cauza banilor.

de închiderea Strîmtorilor. Şi cum nu aveam mijloace să continuăm investigaţiunile pe aiurea, am renunţat.

Da, am renunţat, dar am rămas amanet într-o ţară unde crăpau de foame înşişi indigenii. Ce-i de făcut? Bani nu mai aveam aproape deloc.

Domenico, ca orice vagabond „de rasă”, era un dezechilibrat, cheltuind gologanii pe toate fleacurile şi flă-mînzind. apoi, ca un cîine.

Eram pîrliţi amîndoi. Totuşi, pe cînd eu umblam jerpelit, el purta o îmbrăcăminte ireproşabilă: pantaloni albi cu cută impecabilă, haină de alpaca, pălărie de pai fin, ghete frumoase...

Căutai de lucru la vopsitorie. El mă însoţi hai-hui, rotind ochii după grecoaice. Gîndea, socotea, consulta jurnale şi afişe, nu făceam nici o ispravă amîndoi - pînă cînd într-o zi ne pomenim că hotelierul ne dă afară, fiindcă nu-i mai puteam plăti *drahma* zilnică.

Vorbind binişor greceşte, mă tînguii unui barcagiu holtei, care se milostivi şi ne dădu adăpost, dar a doua zi după culcare... eram plini de păduchi mari cît orzul!... Domenico, supărat foc, se scărpina în plină stradă, în plin chei cu trecători, dădea ochii peste cap şi repeta mereu, cu pălăria pe ceafă:

- Mie nu-mi plac păduchii! Eu nu pot să-i suport!

- Ei, drace, îi spusei, parcă mie îmi plac şi pot să-i suport! Da' ce să facem?

- Ce să facem? ! Ei bine, eu mă duc să caut un angajament. Pînă voi găsi, am să dorm afară!

Şi s-a dus. A plecat pe jos la Atena. Nu l-am mai văzut o săptămînă întreagă.

în vremea asta, eu am continuat să locuiesc la barcagiul generos, am găsit ceva de lucru şi o duceam cum puteam, sperînd în mai bine, cînd, iată Domenico!

Era radios şi nu se mai scărpina. Rîzînd cu şireagurile de fildeş ce-i împodobeau gura, el îmi arată două lire sterline:

- Haide!... Lasă dracului păduchii şi bidineaua..: Vino cu mine la Atena. O să facem „un număr” compus din noi doi şi-o să cîştigăm lire!...

- „Un număr”? zic. Vrei să mă faci paiaţă?

Şi-mi adusei aminte de zilele petrecute la Beirut şi Damasc, cînd, tot un prieten, mă făcuse să „joc” în trupa lui de pantomină: străluceam printr-un mutism absolut în roluri de călău, de prinţ bleg, ori de cartofor şmecher. Şi exclamai:

- Doamne, pe sub multe furci mă mai faci să trec!..:

- Nu-i vorba de nici o „furcă”, lămuri Domenico, bătîndu-mă pe umăr. Tu ai să faci pe „boxerul” amator şi ai să mă provoci. Eu „profesionel”, am să accept sfidarea, am să te stîlcesc puţin, iar publicul o să rîdă, căci publicul vine la spectacol cu rîsul gata în burtă. O exhi-biţiune de-o jumătate de ceas pe seară: zece franci la buzunar! Si tare eşti potrivit pentru acest caraghioslâc: uscăţiv, prăpădit, vai de capu' tău. Ai să iei boabe de fasole în gură şi ai să-ţi aduni măselele false de pe jos.

Măselele false? ! Ba eram gata să mi le adun şi pe cele adevărate!
Vară. Grădini. Varieteuri. Lume ca la bîlci, ca la noi, un fel de *Cărăbuş*, prostie universală. La „Kifisia”, afară din Atena, paraua aruncată-n sus cădea pe oameni.
între culise, haz mare pe actorii spoiţi: în tricou şi pielea goală, sfrijit, mîini şi picioare ca beţele, păr lăsat prosteşte pe frunte, mă uitam la mănuşile mele de boxer fără voie şi-o chemam în gînd pe mama să vie să-şi vadă feciorul.
înainte de-a „ieşi”, Domenico - frumos, subjugător în ţinuta sa de atlet - mă avertiză:
- Bagă de seamă! Să te ţii bine: am să te cam pălesc rău, căci patronul localului nu permite să trişăm, dar... de! zece franci pentru o jumătate de oră! Rabdă !
Ce să rabzi, domnule, că mi-au sărit ochii de la prima „pălitură”!...
Publicul izbucni în rîsete, numai văzînd pe sţîrpitura care provoca la box. Se făcură prezentările de către arbitru şi ne dădurăm mîna, cînd „profesionelul” mă făcu să răcnesc mai mult decît era convenit. Apoi mănuşile „şi... „haide la box”!
Haide la naiba! Mă treceau sudorile înainte de-a face cunoştinţă cu întîia „scatoalcă”. Ba mai trebuia să fac *eu* pe cel ce duce ofensiva. Domenico, de-abia stăpînin-du-şi rîsul, se... păzea! Nici n-avea nevoie.
Şi dă-i pe ici, dă-i pe dincolo, împinge-l, sări ca un cimpanzeu, asudă, pînă cînd mă pomenesc cu una la ureche, de-am auzit cîinii lătrînd în Giurgiu, deşi eram la Atena!
Căzui pe duşumea, nu din cauză că aşa ne înţelesesem între culise, ci fiindcă îmi luase piuitul.
Arbitrul începu să numere secundele. Trebuia să mă scol înainte de zece secunde, termen care mă dădea învins, dar eu nu mai auzeam pe numărător. Acesta simtind că se îngroaşă gluma, rări secundele. Domenico întoarse spatele la public şi-mi zise în şoaptă:
- Scoală-te, *fratelo*!
Ce să te scoli, „fratelo”, că m-ai căpiat! Se învîrtea pămîntul cu mine ca o piatră de moară, în plin vîrtej.
Mă sculai, totuşi, mătăhăind. Şi pe cînd lumea rîdea cu lacrimi şi aplauze, eu mă gîndeam la cîte păcate strămoşeşti îmi era dat să ispăşesc.
„Lupta” continuă. Peruvianul fu mai de treabă - de frică să n-o rup la fugă de pe scenă - îmi dădu timp să reviu în fire, mă goni mai la dreapta, mai la stînga, dar la sfîrşit îşi dădu în petec: îmi arse un ghiont şub bărbie, de-mi sări toată fasolea din gură.
Năuc de durere, am dat buzna spre culise. Cortina cădea. Ropotul de aplauze şi hohotele de rîs le auzeam ca prin vis. Ne-au rechemat, au urlat, şi-au rupt palmele...
N-am vrut să mai ştiu de nimic.
Imbrăcîndu-ne, Domenico se scuza:
- De, *fratelo*, eu îmi fac meseria.
- Lăsaţi-mă, nene, în pace, cu „meseria*' voastră, cu tot.

A doua zi, la hotel, eram prăpădit. Mă dureau coastele, îmi huia capul. Dinţii îmi erau strepeziţi. Nu mai puteam muşca din pîine.

Îmi făcui catrafusele să plec:

- Mă duc la vopsitoria mea. Mulţumesc pentru cei zece franci cîştigaţi într-o jumătate de oră! zisei lui Domenico.

- Stai! făcu el. Am în buzunar propunerea unei societăţi de gimnastică. îmi cere să dau elevilor lecţii de luptă. Accept. Tu ai să-mi serveşti de tălmaci. Şi-o să trăim.

Bine. S-o trăim şi p-asta!

Am trăit, în adevăr, cîteva zile vrednice de un vagabond ca mine.

în plin aer, pe solul amenajat al unui stadion deschis, veneau grecii unul după altul să înveţe cum să-şi rupă oasele. Tineri de toate condiţiile, de la cei mai bogaţi pînă la lucrătorii deşelaţi de munca zilei.

Domenico n-avea să lupte, ci să arate cum trebuie dusă lupta. Aşa fiind, el îi lua pe rînd, fiecare timp de cinci minute, îi sucea, îi buşea, îi punea să lupte între ei şi le dădea explicaţii pe care le traduceam grecilor, iar întrebările acestora le comunicam profesorului mulatru, care răspundea.

Dar nu despre fleacurile astea vreau să vorbesc aci.

Se afla, printre membrii acestei societăţi, un elev care era mai în etate decît toţi, un anume Haralambe, om de vreo treizeci de ani, mustăcios, slăbănog, cu atitudini ridicole şi figură de apostol. Sta de-o parte, tăcut, urmărea luptele cu atenţie încordată şi fuma neîncetat. Peruvia-nul meu nu putea să-l „mistuie”; parcă ar fi avut „păr de lup”. Şi de cîte ori îi venea rîndul să fie „instruit”, îl trăsnea de-i suna tărtăcuţa.

Bietul Haralambe rabdă ce rabdă, apoi se plînse directorului şcolii. Acesta îmi spuse să atrag luarea-aminte a profesorului, că el „e plătit ca să dea lecţii, nu să buşească pe oameni de pămînt”.

Domenico rîdea înfundat:

- Ce lecţii, bre! ăsta-i bun să păzească oile, nu să ia lecţii de luptă la treizeci de ani. Luptă-i lipseşte? !

Cam eram şi eu de părerea asta, dar vedeam mai departe decît amicul meu. Faţa aceea lunguiaţă, gravă, de sfînt, sinceritatea cu care se trudea să-nveţe, stoicismul cu care îndura nedreptatea... Nu, îmi ziceam, ceva se ascunde sub pielea ăstuia.

Şi, într-adevăr, ceva se ascundea... Ceva frumos... Sau, mai curînd...

Dar, vă las mai bine să judecaţi singuri.

Intr-o seară, mă despart de Domenico, pîndesc plecarea elevilor şi mă iau după Haralambe. La un colţ de stradă, îl acostez:

- Vrei să bem o cafea împreună, kir Haralambe? El, deşi tot aşa de sărăcăcios îmbrăcat ca şi mine, avu o clipă de îndoială care mă jigni. Deveni şi mai grav, se ţinu drept ca un stîlp şi-mi cătă în ochi, cu severitate, înfruntai privirea şi-i surîsei prieteneşte, oferindu-i doi ochi cinstiţi, ca să descopere în ei ce-o putea. Ştiam eu doar ce lighioane sălbatice sunt toţi acei care şi-au făcut o lume a lor.

- Să bem... zise el, domol. Iar cînd furăm în faţa cafelelor: Ce nevoie aveai să bei cafeaua cu mine?

- Aşa... D-ta n-ai niciodată asemenea nevoi?... Păru încurcat:

- Le aveam altădată...

- Eu le mai am şi acum. E rău?...

- Rău... bine... treaba d-tale; dar ce foloase tragi?

- Mă interesează unii oameni...

- Prost interes: oamenii sunt toţi la fel.

- Nu-i adevărat! Oamenii nu sunt toţi la fel!... zisei eu cu aprindere.

- A! ? făcu el, mirat. Şi holbă nişte ochi mari la mine. Apoi adăugă, cam peste umăr: Nu sunt toţi la fel? ! Ei bine, dacă e aşa, spune prietenului d-tale, profesorul, că e un măgar!

Cu aceste cuvinte, se ridică, îmi strînse mîna şi plecă. Rămăsei foarte tulburat de apostrofa asta neaşteptată.

Nu-i comunicai nimic lui Domenico, dar îl rugai să fie mai uman cu Haralambe, insinuînd că directorul ar putea să se supere şi atunci iar dăm peste păduchi.

Din umanitate ori de frică, peruvianul fu bun şi, la şedinţa următoare, explică cu seriozitate şi chiar întîrzie, cu persecutatul său, mai mult decît era obligat. Haralambe părea mişcat. în taină, îmi spuse să-l însoţesc acasă la el, în seara aceea. Asta voiam şi eu.

Mă dusei.

Intr-o odaie mare, plină de colb, mobile schiloade, cărţi, vrafuri de manuscripte, statuiete, tingiri şi farfurii murdare, boarfe de tot felul zăceau claie peste grămadă.

- Nu căta la dezordinea asta... îmi zise el, cu un aer de om blazat. N-am femeie şi nici chef să fac rînduială. Am altele în cap...

Ma rugă politicos să iau loc, scoase o maşină de spirt şi „răsuci” cu îndeminare două cafele, pe care le răsturnă în nişte feligeane, pe jumătate spălate.

- N-am apă îndeajuns, se scuză el, dar poţi să bei fără teamă: nu-s bolnav.

Apoi, nici una nici două, se aşeză pe scaun, trase din tigare şi-mi trînti, aşa, din bun senin, cam cele ce urmează:

- Da... Oamenii nu-s la fel... Unii sunt măgari: se mulţumesc cu *materia*. Eu nu sunt dintre aceştia. Pe mine mă preocupă *psihicul* Adică cum? Să trăieşti ca o vită şi să dispari fără să laşi o urmă? Asta nu se poate! Asta e mai rău decît dacă n-ai fi existat niciodată. Existenţa e *urma*: dovada că ai avut un suflet. Omul care nu poate să facă *dovada* asta, e un animal. Iată de ce am încercat să fac totul pentru ca să las o *urmă*, dar nu ştiu dacă am reuşit. Cei care *ştiu*, nu mă iau în seamă, mă cred nebun. Şi d-ta vezi bine că-s teafăr. Am să ţi-o probez, citindu-ţi o piesă a mea, una scurtă, o dramă în două acte.

Luă un vraf de hîrtie şi începu.

Şi sfîrşi. Dar, eu n-am înţeles aproape nimic, dat fiind că limba grecească *literară* n-o pricep. Tot ce-am înţeles vreme de două ceasuri, e că cititul era distins, nuanţele variate, mimica bogată. Un actor dramatic.

Nu-mi ceru să-mi dau părerea. /
Se înnoptase. Haralambe aprinse o lampă cu gaz, tot aşa de chioară ca şi el.
- Stai să mîncăm.
Scoase pîine, măsline şi salată, toate într-o stare de curăţenie îndoielnică.
înăduşise. îşi desfăcu cămaşa la gît; şi pe cînd mînca, mă uitam cum pielea i se plimba pe umerii grumajilor, străvezie ca un pergament. Privirea o avea pierdută în obscuritatea camerei. Hrana părea să-i fie o corvoadă. Visa mereu.
- Asta e numai o parte din ce-am făcut... Ai sa mai vezi şi altceva, dacă te interesează. Am scris o dizertaţie asupra acusticei teatrelor antice în plin aer. Vino mîine să ne plimbăm pe la Acropole.
M-am prezentat a doua zi la ora fixată. Din nefericire pentru mine, iar nu înţelesei mare lucru: explicaţiile lui erudite păreau a fi o citire din elineasca veche.
îmi arătă placa comemorativă, fixată de Tocilescu cu prilejul vizitei studenţilor români. îmi vorbi despre deosebirea între coloanele dorice şi ionice; explică ce formă a avut cutare bucată care lipsea la un monument; descrise cu amănunţime obiectele aflate în muzeul de pe Acropole. Apoi, la poalele muntelui - plimbîndu-ne prin ruinele teatrului Dionysios şi tălmăcindu-mi cîteva din sutele de nume săpate pe speteaza fotoliilor de marmoră îngălbenită - ajunse la acustică, îmi arătă o cavitate enormă practicată în subsolul teatrului, răcni în aer şi-mi spuse să pun urechea în gaura de la picioarele noastre. Timp de un ceas îmi vorbi numai de teatru antic şi de tehnica acusticii lui.
Mă întrebam: „Nu vede el că nu-l pricep?”
Nu vedea. El nu vorbea pentru mine, ci pentru nevoile *psihicului* său.
Ne-am despărţit la prînz, fără să ştiu de ce. La ora două trebuia să vizitam templul lui Theseu şi pretinsa închisoare a lui Socrate. Pe-acolo, altă poliloghie care mi-a făcut capul calendar şi nu m-a învăţat aproape nimic, căci sunt un necioplit.
Acum eram curios să ştiu ce naiba a împins pe omul acesta la luptă şi la atletism, ce raport era între filozofie şi buşeală pe de pomană.
în seara aceleiaşi zile, acasă la el, Haralambe scoase o vioară şi mă asurzi cu sîrguinţă. Eram nemîngîiat.
- Toate astea-s bune, făcu el obosit, dar nu-s pricepute. Artele, filozofia, sînt create de oameni mari şi oferite măgarilor ca să le guste. E greu... Din cauza asta, m-am decis să devin atlet, arta *plasticei vivante*, „higiena a frumuseţii corporale”. E pe înţelesul tuturora. Am fost bun gimnast şi sunt vînjos. Dacă reuşesc să ies întîiul la un joc olimpic, societatea noastră îmi va face un bust, după moartea mea. E şi asta o *urmă*, o dovadă c-ai avut suflet... un fel de nemurire.
Şi îşi şterse fruntea de sudoare.
*

Cîteva zile mai tîrziu, la o şedinţă de lupte, Domenico se certă cu directorul, fu cît pe-aci să se ia de beregată cu grecii - şi aşa ne văzurăm din nou fără pîine.

Atunci, îi spusei care era focul ce mistuia pe Hara-lambe: *Nemurirea*.

Profesorul de nemurire ridică umerii. N-avea chef de vorbă:

- Nemurirea ar fi bună, zise el, dacă n-ar exista păduchii!...

Două zile fu încîntat. A treia zi, dis-de-dimineaţă, se deşteptă înaintea mea, fapt neobişnuit. Era negru-verde la faţă. Se îmbrăcă maşinaliceşte, fumînd ţigare peste ţigare.

Apoi începu să se scotocească prin toate buzunarele. Scotea bilete, scrisori, petece de hîrtie şi le rupea. Din-tr-un carnet smulse mai multe file. Pe alocurea, mîzgălea nu ştiu ce. In fine, vorbi:

- Vezi tu aste două degete? făcu el, punîndu-mi sub nas arătătorul şi mijlociul de la mîna dreaptă, le vezi?...

- Le văd.

- Ei bine: iar a sosit unul din acele momente de ananghie, cînd va trebui să-mi pun libertatea în joc ca să ies din încurcătură! Voi cere azi acestor două degete artă.... Genialitate.... Le voi cere să se introducă pe nesimţite într-un buzunar bine păzit şi să mă scoată din mizerie. Ştii tu ce înseamnă asta?

Domenico mă privea cu ochi sîngeroşi.

- Da... îngînai eu. Trebuie să fie teribil... El îmi silabisi cuvintele:

- Tre-bu-ie să fi-e te-ri-bil... Nu teribil, mortal! Nu e teama, nu e riscul, nu primejdia... Inima şi răsuflarea se opresc, sîngele devine otravă! Devin un monstru, în clipa cînd le introduc într-un buzunar, eu simt aceste două degete arzînd în focul infernului! Domenico trebuie să fure... Şi furtul lui nu e ocrotit de legi, ca al bogătaşilor.

Retrăgîndu-se doi paşi, el îşi trînti un pumn în piept:

- Eu sunt mai artist, eu am mai mult geniu decît rufianii care fac „artă” de repaos! Arta mea - o bătălie!

Se opri. Aşezat pe un scaun în mijlocul casei, cu coatele sprijinite pe genunchi, părea că luptă să-şi reia calmul.

Apoi, cu glas potolit:

- Mă duc să mă plimb cu trenul între Atena şi Pireu... Am să încerc o lovitură. Dar, numai în condiţii prielnice. Sunt mulţi turişti care umblu cu capul în lună. Dacă reuşesc, ai să mă vezi; dacă nu, să ştii că sunt prins, pentru întîia oară în *cariera* mea...

în dimineaţa următoare, apăru ca o vijelie, îmi aruncă cincizeci de *drahme*, mă sărută şi, în clipa de a se face nevăzut, îmi zise:

- Te las! Haralambe al tău caută nemurirea... *după viaţă*. Nu asta e nemurirea mea!